

Природни бисери в Предбалкана

Димитър Димитров

В този район има и много защитени природни обекти: природен парк „Врачански Балкан“, природните забележителности „Божият мост“, „Глава Панега“, „Ритлите“, пещери „Легеника“, „Магура“, „Проходна“, „Съева дупка“, „Деветашка пещера“, водопадите при село Крушуна. Неслучайно в Карлуковския карст е изграден и Националният пещерен дом, наречен на апостола на българското пещерно дело Петър Трантеев. Интересни са проломите, които образуват реките, пресичащи Предбалкана: Въртешница (Лева) и Златна Панега. Въртешница образува внушителния каньон Вратцата до град Враца, дал името на града. Река Златна Панега образува интересен каньон преди вливането си в река Искър. Изворът на Златна Панега се намира в близост до град Луковит, в подножието на Стара планина. Той е един от най-мощните и красиви кар-

Предбалканът е разположен между Стара планина и Дунавската равнина и се отличава със своето разнообразие от географски форми. Това разнообразие до голяма степен се дължи на преобладаващите варовикови скали, в които са развити карстовите форми като кари, понори, въртопи, пещери, пропасти и извори.

стови извори в България, излизайки на повърхността с впечатляващ дебит от приблизително 1200 – 2200 литра в секунда, в зависимост от сезона. Водата на изво-

ра е изключително чиста и прозрачна, превръщайки го в истинско съкровище сред местната флора и фауна. Геологическата история на извора Златна Панега е толкова богата и сложна, колкото и самата река. Изворът е резултат от карстовите процеси, които са формирали региона през милиони години. Карстовите извори се образуват, когато дъждовната вода, проникваща през пукнатини в скалите, разтваря варовика и създава подземни канали. С течение на времето тези канали се разширяват, докато накрая водата намери път към повърхността.

Изворът е заобиколен от широколистна гора, в която преобладават следните видове дървета и храсти:

цер (*Quercus cerris*), келяв габър (*Carpinus orientalis*), планински ясен (*Fraxinus excelsior*), клен (*Acer campestre*), черна елша (*Alnus glutinosa*), бяла върба (*Salix alba*). Варовиковите скали създават специфични местообитания, подходящи за развитието на много видове диворастващи орхидеи. В този район през пролетта могат да се видят редки орхидеи, като обикновената пърчовка (*Himantoglossum jankae*), пурпурният салеп (*Orchis purpurea*), обикновеният салеп (*Orchis morio*), а есенно време и есенният спиралник (*Spiranthes spiralis*). Всички видове орхидеи са защитени и

са включени в CITES (Конвенция по международната търговия със застрашени видове от дивата фауна и флора).

Екопътеката „Искър – Златна Панега“ е разположена в близост до град Луковит и проследява река Златна Панега от нейния извор до сърцето на геопарка. Маршрутът е истинско приключение, което преминава между карстовите формации, варовиковите скали, изумителните пещери и пропасти – всички те служат като природни архиви на гревната история на Земята. Пътеката в началото е доста стръмна и скалиста, заобиколена от бодливите клони на драката

Националният пещерен дом „Петър Транчев“ е разположен сред няколко от забележителните карстови пещери край с. Карлуково. Близко до него са „Прходна“ и „Темната дупка“, а по-малките са общо над 150. Снимка: община Луковит

Обикновената пърчовка може да бъде видяна близо до извора на Панега

(*Paliurus spina-christi*) и глога (*Crataegus monogyna*). По стръмните склонове се вижда един от най-честите обитатели на тези местообитания – мъждрянят (*Fraxinus ornus*), заобиколен от люляци (*Syringa vulgaris*). От тревистите вигове често се срещат степните вигове голоосилесто коило (*Stipa capillata*), сагуна (*Chrysopogon gryllus*), субмедитеранският вид влакнеста латица (*Dasypyrum villosum*), балканският ендемит златиста метличина (*Centaurea chrysolepis*). Пътеката слиза до реката. Продължаваме пътя си по широк дървен мост и се прехвърляме на левия бряг на реката. Пролетно време тук се среща елвезиевото кокиче (*Galanthus elwesii*). Речното течение е бавно. Преминаваме през няколко дървени мостчета и достигаме до интересна естакада от дървени дъс-

ки, които опират до варовикова стена и обикалят над реката. Вляво стената е висока около 30 метра. По нея могат да се видят няколко вида папрати – обикновено страшниче (*Asplenium trichomanes*),

Есенният спиралник е една от орхидеите, които могат да се видят в този район

Изходът от пещера Проходна
Снимки Wikipedia

зелено страшниче (*Asplenium viride*) и обикновена златиста папрат (*Ceterach officinarum*), лузитанската разваленка (*Parietaria lusitanica*) а също и скалният копър (*Seseli rigidum*). След естакадата пътеката излиза до отвора на пещерата Темната гунка. Тя не е картирана и благоустроена и затова не я посещаваме.

Дотук може да се върви по реката по суша. Останалите около 4 километра до ВЕЦ „Луковит“ и микроязовира може да се стигнат само с лодка или груго водно превозно средство. Продължаваме с моторна лодка. От лявата страна се издигат отвесни скали, достигащи 50 – 60 метра. Стигаме до стената на язовира. Под нея се намира ВЕЦ „Луковит“, която е в експлоатация от 1938 година. Във водите на изкуственото езеро плуват двойка неми лебеди (*Syrnoides olor*), има много диви зеленоглави патици (*Anas*

platyrhynchos). По повърхността се срещат много червени и оранжеви водни лилии. Във водата плуват и кафявите стъбла на водното растение плаващ роголистник (*Ceratophyllum demersum*). По скалите забелязваме и скалната лястовица (*Ptyonoprogne rupestris*).

Ако следваме 12-километровата маркировка екопътеката може да ни заведе и до една от най-забележителните пещери в страната – Проходна. С дължина от около 262 метра, тя е една от най-големите пещери от този тип в България. Тя е типичен пример за т.нар. „проходна пещера“, тъй като има два големи входа, разположени един срещу друг, което позволява на светлината да преминава през цялата ѝ дължина. Тези два отвора на тавана са формирани от ерозията на варовиковите скали, имат диаметър около 25 м и са известни като „Очите на Бога“.

„Очите на бога“ са едно от мистичните места в „Проходна“
Снимка Visulprus Wikipedia

Пещерата се намира в близост до село Карлуково, което е родното място на самобитния композитор и диригент Дико Илиев, автор на прочутото Дунавско хоро и на много други народни танци.

Пещерата е заобиколена от широколистна гора – видове дъб (*Quercus*), келяв габър (*Carpinus orientalis*), черен бяз (*Sambucus nigra*), мъждрян (*Fraxinus ornus*), полски бряст (*Ulmus minor*), люляк

(*Syringa vulgaris*). Срещат се и интересни тревисти видове като балканският стражник (*Acanthus balcanicus*), кръглолистна каменилолка (*Saxifraga rotundifolia*), хойфеловият нежит (*Jovibarba heuffelii*). Спускаме се по стръмна пътека надолу, която направо слиза до река Искър. Поемаме надясно и нагоре по стръмна тясна пътека, която води до скалния манастир Света Марина и до Националния пещерен дом „Петър Трантеев“. До скалния манастир са изградени на места гървени стълби, закрепени с телени въжета за скалите. Църквата е от XIII век от времето на монасите исихасти. По варовитите първази над нея расте българският ендемит – велчево плюскавиче (*Silene velcevia*). В близост има още два скални мана-

стира – Свети Никола (Глигора) и Свети безсребреници Дамян и Козма. Друг български ендемит – дегеновият скален копър (*Seseli deganii*) срещаме по скалите над пещерата. Растителността е типично степна с преобладаване на голоосилесто коило. Срещаме и гупки на лалугери (*Sperthophylus citellus*). Изгледът оттук към намиращата се на 40 метра под отвесните скали река Искър е зашеметяващ и незабравим. ■